

**RESISTÈNCIA I ESPERANÇA CRISTIANES
EN UN MÓN INJUST
INTRODUCCIÓ A L' APOCALIPSI**

Xavier Alegre, s.j.

Recomanem tenir el llibre de l'Apocalipsi al costat mentre es llegeix aquest Quadern per a poder-lo seguir millor i treure'n el màxim fruit, ja que per raons d'espai no podem introduir totes les citacions. Cada vegada que hi ha una citació on no es posa el llibre fem referència a l'Apocalipsi. En cas contrari hi trobareu l'abreviatura corresponent.

Senyor, sant i veraç,
quant de temps trigaràs a fer justícia
i a demanar comptes de la nostra sang
als habitants de la terra?

(Ap 6,10)

Xavier Alegre, s.j. és professor de Nou Testament a la Facultat de Teologia de Catalunya i a la UCA de San Salvador. Membre de Cristianisme i Justícia

INTERNET: www.fespinal.com • Dibuix de la portada: Roger Torres i Aguiló • Imprès en paper i cartulina ecològics • Edita CRISTIANISME I JUSTÍCIA • R. de Llúria, 13 - 08010 Barcelona • tel: 93 317 23 38 • fax: 93 317 10 94 • info@fespinal.com • Imprimeix: Edicions Rondas S.L. • ISSN: 0214-6509 • ISBN: 84-9730-232-X • Dipòsit legal: B-43.998-09 • Gener, 2010.

La Fundació Lluís Espinal li comunica que les seves dades procedeixen del nostre arxiu històric pertanyent al nostre fitxer de nom BDGACIJ inscrit amb el còdi 2061280639. Per exercitar els drets d'accés, rectificació cancel·lació i oposició poden dirigir-se al carrer Roger de Llúria, 13 de Barcelona.

1. ALGUNES CLAUS DE LECTURA	5
1.1. Llenguatge profètic i apocalíptic	5
1.2. Importància de l'Antic Testament	7
1.3. El context sociohistòric	8
1.4. Llenguatge simbòlic	8
1.5. Centralitat de l'Evangelí	14
1.6. L'estructura de l'Apocalipsi	15
2. UNA BONA NOTÍCIA ETERNA	17
2.1. El primer septenari: les set cartes (1,9 - 4,11)	17
2.2. El segon septenari: els set segells (5,1 - 8,1)	18
2.3. El tercer septenari: les set trompetes (8,2 - 14,5)	19
2.4. El quart septenari: les set copes (14,6 - 19,8)	22
2.5. El cinquè septenari: les visions finals (19,9 - 22,5)	24
2.6. Conclusió	25
3. CONCLUSIÓ: VIGÈNCIA I NECESSITAT DE LA UTOPIA CRISTIANA	27
NOTES	29

1. ALGUNES CLAUS DE LECTURA

L'Apocalipsi (=Ap) és un llibre amb mala fama. A moltes persones els inspira por, ja que els remet a la fi del món i a un llenguatge ple de les amenaces que ens vénen al damunt en apropar-se la fi dels temps. Afirmacions com ara «l'hora s'acosta» (1,3) ajuden a configurar aquesta opinió. Tanmateix, no pot llegir-se el llibre al marge del context historicosocial que pressuposa aquest tipus de literatura. Una literatura que sorgeix en èpoques de crisi i que rep el nom d'apocalíptica.

1.1. Llenguatge profètic i apocalíptic

En l'Apocalipsi, de la fi del món només se'n parla en les dues darreres visions de les set que tanquen el llibre. S'hi parla del *judici final*, en el qual es posarà de manifest el sentit de la història, quan Déu reveli el seu judici sobre el món i destrueixi definitivament el Mal (20,11-15). I de la *nova creació*, en la qual Déu regnarà plenament: ja no hi haurà plors, ni dol, perquè Déu ho farà tot nou i la

mort quedarà vençuda definitivament (21,1-22,5; vegeu 1Co 15,20-28).

A la resta del llibre, en canvi, es parla de l'aquí i l'ara que viuen les esglésies cristianes a les quals Joan dirigeix el seu escrit profètic (1,3; 22,7.10.18.19). En aquest sentit, l'autor no vol revelar com serà la fi del món, sinó mostrar com s'han d'interpretar els signes dels temps a fi de poder discernir com ha d'actuar el poble de Déu (les seves esglésies), si vol ser fidel a la seva vocació.

El futur, en els profetes, només s'anticipa per a advertir, des de la seva experiència creient i una profunda relectura de l'Antic Testament (=AT), dels mals que cauran d'una manera irremediable sobre els que ni escoltin ni es converteixin. Un exemple d'això el trobem en el profeta Jonàs. Els mals que el profeta anuncia no es fan realitat (en quaranta dies Nínive serà destruïda!), perquè el rei i el poble es converteixen. En canvi, com que el faraó no escolta Moisès, en el pecat duu la penitència, en aquest cas en forma de plagues (Ex 7-10). I això mateix, dedueix Joan des de la seva visió bíblica de la història, li passarà a l'Imperi Romà, que persegueix l'Església, perquè pressuposa que no es voldrà pas convertir. Per aquest motiu anuncia que acabarà sent destruït (9,20; 16,11; 17; 18). I, de fet, va encertar en la seva predicció. Un ecologista que ens adverteix dels mals que cauran en el futur sobre la humanitat si no canviem el nostre estil de vida, estaria en una línia semblant de pensament.

Les imatges, que llegides al peu de la lletra podrien fer l'efecte que descriuen el que s'esdevindrà a la fi del món, són preses dels profetes, que anticipen simbòlicament el canvi radical que implica per al món la presència de Déu quan hi irromp per inaugurar la seva etapa decisiva. En el cristianisme, això ja succeï amb la resurrecció de Jesús, que inaugurarà el temps decisiu de la salvació.

Pere interpreta la vinguda de l'Esperit sobre els deixebles de Jesús el dia de Pentecostès com aquest canvi radical i ho descriu amb unes imatges que semblen típiques de la fi del món:

Els darrers dies —és Déu qui ho afirma— abocaré el meu Esperit sobre tothom: els vostres fills i les vostres filles profetitzaran, els vostres joves tindran visions, i els vostres vells, somnis. Aquells dies abocaré el meu Esperit sobre els meus servents i les meves serventes, i profetitzaran. Faré que apareguin prodigis dalt al cel i senyals aquí baix a la terra: sang, foc i una columna de fum. El sol s'enfosquirà i la lluna es tornarà sang abans no arribi el dia del Senyor, dia gran i resplendent. Llavors, tots els qui invoquin el nom del Senyor se salvaran (Fets 2,17-21; citant Joel 3,1-5).

És clar que el que va ocórrer el dia de Pentecosta no van ser prodigis com els que es descriuen en aquesta citació. El que fa Lluç és prendre el llenguatge simbòlic de Joel per indicar la dimensió definitiva, apocalíptica, del naixement de l'Església. Per a un apocalíptic, com que aquest món és limitat, les imatges simbòliques que parlen de la destrucció del món només són això, imatges, que volen expressar que totes les desgràcies que ara pateix la humanitat no són sinó els dolors de part del món nou que, al final de la història, serà una realitat consoladora:

Quan sentireu parlar de guerres i de rumors de guerres, no us alarmeu: cal que això succeeixi, però encara no serà la fi. Un poble s'alçarà contra un altre poble, i un regne contra un altre regne; hi haurà terratrèmols pertot arreu, hi haurà fam. Així començaran els dolors d'infantament (del món nou) (Mc 13,7-8).

Per a la literatura cristiana, una persona que estigui realment inspirada per Déu no pot calcular exactament com seran els esdeveniments futurs que precediran la fi del món, ni en quin temps exacte succeiran. Això Déu no ho vol revelar a ningú (Mc 13, 32). Com tampoc el Ressuscitat no ho va voler revelar als seus deixebles (Fets 1,6-8). Més encara: segons Jesús, si algú afirma que sap quan serà el final i ho anuncia com ja present, és que és un fals profeta:

Estigueu alerta, no us deixeu enganyar. En vindran molts que es valdran del meu nom i diran: “Sóc jo”, i també: “El temps arriba”. No aneu darrere d’ells (Lc 21,8).

És veritat que en l’Ap hi figuren dates concretes que poden fer la impressió que l’autor sap quan duraran les coses que anuncia. Però, com ja veurem, els nombres en l’Ap (com en la literatura apocalíptica) sempre tenen una dimensió simbòlica.

Al desconeixement del contingut del llibre s’hi suma que conté un gran i bigarrat nombre de símbols que el converteixen, conscientment, en una espècie de missatge en clau. Uns símbols que resulten difícils de comprendre per als lectors contemporanis que no estan familiaritzats amb l’AT.

És per aquesta raó que l’Ap és un llibre que no pot ser ni llegit ni predicat en les grans celebracions litúrgiques cristianes. I, en canvi, sí que pot ser manipulat per grupuscles que s’aprofiten de la ignorància bíblica dels seus oients per a espantar-los i enganyar-los amb les seves interpretacions ingènues i estranyes.

1.2. Importància de l’Antic Testament

Les referències constants a l’AT que trobem en l’Ap possibiliten la transmissió d’un missatge teològic en una situació de persecució, ja que aquest era un llenguatge desconegut per l’Imperi. Són sobretot tres, els llibres utilitzats:

- 1) Èxode: s’hi parla de l’imperi egipci que oprimia el poble d’Israel i de com Déu intervé per alliberar-lo.
- 2) Ezequiel, el profeta que va acompanyar el poble d’Israel a l’exili a Babilònia: anuncia la caiguda de Babilònia i el retorn d’Israel a la terra promesa.
- 3) Daniel: anuncia la caiguda de l’imperi selèucida que oprimeix Israel.

En els tres llibres hi ha una idea fonamental: el Déu en qui Israel i l’Església creuen és un Déu fidel a les promeses fetes quan es va establir l’Aliança, primer amb Israel (Ex 19-24) i, després, amb l’Església (1Co, 23-27; Ap 1,6). I és un Déu alliberador, ja que a la llarga no permet que un imperi injust (i tot imperi ho és sense que ell mateix se n’adoni) triomfi sobre els pobres i els oprimits. De fet, tot imperi acaba sent destruït perquè no està atent a les conseqüències de les plagues que van associades a una situació injusta. Les plagues que pateix tot imperi, també els imperis actuals, són la conseqüència dels atemptats ecològics, l’ambició del poder i dels diners, que ha portat a guerres com les de l’Iraq o a les massacres a l’Àfrica, a la violència de gènere, a la fam de més de mil milions de persones

al món, etc. Totes aquestes plagues volen ser, en principi, una crida a la conversió (9,20s; 16,9.11.21), però la realitat és que el seu efecte és mínim.

1.3. El context sociohistòric

La primera clau per a comprendre un llibre apocalíptic és conèixer el context sociohistòric en el qual neix i floreix. La situació que viu el poble de Déu (primer Israel i després l'Església) és una situació de persecució: l'imperi de torn ha pres consciència que la religió jueva i la cristiana, ben enteses, resulten perilloses per a l'imperi a causa la seva opció per la justícia i la seva defensa del pobre i l'oprimit. Per aquesta raó, per primera vegada en la història del poble d'Israel, aquest no és oprimit només per raons polítiques o econòmiques, sinó que és perseguit per raons específicament religioses. I el mateix passa amb les esglésies cristianes quan són fidels al projecte alliberador de Jesús (Mc 13,9-13).

La presa de consciència de la perillositat de la religió bíblica va produir-se, per primera vegada, a l'imperi selèucida que tenia el centre polític a Síria i era hereu del d'Alexandre el Gran. El rei Antíoc Epífanes (vers el 170 aC) va perseguir els jueus simplement pel fet d'intentar viure en coherència amb la seva fe jueva. Amb això provocaren tres menes de reaccions entre els jueus:

1) Els que van estar disposats a col·laborar amb els dominadors per treure'n així algun profit. Això passa sempre que hi ha un imperi o una dictadura.

2) Els que van recórrer a les armes, a la guerrilla, per resistir contra l'imperi selèucida i així aconseguir l'alliberament. El testimoni d'aquesta forma de resistència el trobem ben explicat en els llibres dels Macabeus, que narren la resistència i la lluita victoriosa liderada pels germans Macabeus en contra dels siríacs.

3) Els «apocalíptics». La seva reacció va ser literària i creient. Un llibre com Daniel és una bona manifestació de com l'apocalíptica intenta desemmascarar els enganys de l'imperi opressor i exhortar així a la resistència contra ell des d'una opció de fe, encara que això causi la persecució, i fins i tot, la mort testimonial (el martiri). Aquesta lluita no des de les armes sinó des de la fe resulta molt perillosa als ulls de l'imperi, fet que explica que l'apocalíptica, per a evitar la persecució, estigui escrita en clau, com un missatge xifrat, en principi només intel·ligible als creients familiaritzats amb les imatges i els símbols de l'AT.

1.4. Llenguatge simbòlic

Aquest llenguatge té l'avantatge que ajuda a entendre que el que diu és vàlid per a tots els temps. L'apocalíptic té una visió més aviat pessimista de la humanitat i de la història, sap que quan caigui un imperi en sorgirà un altre en lloc seu. Això significa que el creient no ha d'abaixar mai la guàrdia davant l'imperi que sorgeixi a cada moment. A més a més, l'ús de símbols bíblics permetia

que el text pogués desempallegar-se dels censors de l'imperi.

1.4.1. Imatges

Els símbols acostumen a expressar-se en imatges complicades, sovint barroques, tretes de la naturalesa (animals i plantes) o de l'art (estàtues), com es pot veure molt bé en Daniel. Això no ens ha de sorprendre pas, perquè el punt de partida del simbolisme apocalíptic és el somni, que en el món de la Bíblia era interpretat com una revelació de Déu (vegeu Gn 37,5-10; Dn 7,1ss; Mt 1,18-23). El somni va acabar evolucionant cap a la visió, a vegades amb imatges sobrecarregades que han de ser interpretades pel savi, cosa que aquest realitza mitjançant l'«àngel intèrpret» (vegeu Ap 17,7ss; Mc 16,1-8).

1.4.2. Nombres

L'Ap és ple de xifres, de nombres. Són simbòlics i ajuden Joan a vehicular un missatge d'esperança, sense que això impliqui que el profeta sàpiga exactament quan succeirà el que anuncia.

El nombre *tres* simbolitza la plenitud i, per tant, també Déu. Per això el profeta Isaïes, quan vol proclamar la santedat infinita de Déu, exclama: «Sant, sant, sant, Jahvè Sebaot, plena és tota la terra de la teva glòria» (Is 6,3; vegeu també Ap 4,8). I si Pere va negar tres vegades Jesús, és que el va negar completament (Mc 14,66-77).

El nombre *quatre*, com els quatre punts cardinals, simbolitza el món, d'aquí que quan es combinen els dos números, la combinació sigui també significativa.

La multiplicació del tres i el quatre, el *dotze*, simbolitza la unió entre Déu i el món, i, doncs, l'Aliança que Déu va fer amb Israel. Per això, Israel, destinatari de l'Aliança, està simbolitzat per dotze patriarques i el de la nova Aliança per dotze apòstols. També la suma de tres i quatre, el *set*, pot simbolitzar l'Aliança: set són els diaques que la comunitat de llengua grega a Jerusalem ha d'escollir perquè liderin aquesta església (Fets 6,1-6). Però el set simbolitza també la plenitud, d'aquí que en l'Església catòlica siguin set els sagraments.

A partir d'això és fàcil d'entendre que altres nombres tinguin també un significat simbòlic i que no puguin ser presos al peu de la lletra. La menció que els pagans trepitjaran la Ciutat Santa durant *quaranta-dos* mesos (11,2), no indica una data exacta, ja que quaranta-dos mesos és l'equivalent a tres anys i mig, la meitat de set. Amb això està indicant que no durarà sempre, o, com diu el refrany, «no hi ha mal que duri cent anys». I si a 11,3 anuncia que els dos profetes podran predicar durant 1.260 dies, està indicant que predicaran només durant un temps limitat, ja que 1.260 és l'equivalent també a tres anys i mig.

Tenint en compte, doncs, el significat dels nombres, no ha de resultar preocupant que Joan digui a 7,1-8 que el nombre dels salvats serà de 144.000. Aquest nombre resulta de la multiplicació de dotze per dotze per mil i, per tant, significa que el nombre dels salvats serà molt gran. I la prova per aquesta interpretació la trobem immediatament després, a propòsit de les persones que gaudeixen ja de la vida plena al cel:

Després d'això, vaig veure que hi havia una multitud tan gran que ningú no l'hauria poguda comptar. Eren gent de totes les nacions, tribus, pobles i llengües. S'estaven drets davant el tron i davant l'Anyell, vestits de blanc i amb palmes a les mans, i proclamaven amb veu forta: –La salvació ve del nostre Déu, que seu al tron, i de l'Anyell (7,9-10).

Entre els símbols numèrics, un dels més populars –i també dels més manipulats per determinats grups– és el 666. Aquesta xifra que vol ajudar el lector «entès» (i només a ell, ja que és una crítica a l'imperi que podria resultar molt perillosa) a desxifrar qui és la Bèstia a la qual l'autor fa referència amb aquest nom.

Aquí cal la saviesa! Qui sigui intel·ligent, que calculi la xifra de la bèstia, que és una xifra referida a una persona: sis-cents seixanta-sis (13, 18).

La Bèstia és un home. I és possible saber-ne la identitat, si hom disposa de la intel·ligència suficient per a desxifrar l'enigma. Es tracta d'un càlcul objectiu i referit a una persona que vivia en el temps que fou escrit el llibre. Per això, encara que a determinades sectes els agradi dir que la Bèstia és el Papa o el Vaticà, en aquell temps ni la persona ni la institució no estaven en el cap de l'autor, ni tampoc les seves característiques corresponen a allò que el llibre atribueix a la Bèstia. La raó per la qual es pot calcular el que indica la xifra es troba en el fet que, suposat que no es disposava encara dels nombres àrabs, en l'AT s'empraven les lletres de l'alfabet hebreu

(com els romans utilitzaven les lletres de l'abecedari) per a significar els nombres. Les lletres hebrees del nom «NeRON CèSaR» sumades (en hebreu només s'escriuen les lletres que he posat en majúscula) donen el número 666 (N=50; R=200; O=6; N=50; C=100; S=60; R=200). Amb això, l'autor està indicant que la Bèstia a la qual es refereix està reencarnada en l'emperador Domicià, i més quan aquesta dada coincideix amb una llegenda molt popular a l'època, que considerava l'emperador Domicià com *Neró que havia reviscut*.

1.4.3. La sistematització

En l'apocalíptica, les xifres simbòliques, la periodització de la història en etapes que es van repetint d'una manera regular, els motius que van ressonant una vegada i una altra, volen mostrar al lector els paràmetres fixos de la història. Ja que aquesta, si bé avança cap a un terme de plenitud, manifesta en les seves diferents etapes unes determinades constants.

En l'Ap, els paràmetres fixos de la història estan en el paral·lelisme entre el segon, el tercer i el quart septenari. El progrés és apreciable en el fet que en els tres septenaris centrals la gravetat de les plagues va *in crescendo*, ja que la destrucció és cada vegada més gran (vegeu 6,8 amb 8,7-12; 9,15). I en el fet que tot culmina en el judici final (20,11-15) i en el cel nou i la terra nova que ens esperen al final de la història (21,1ss).

1.4.4. Les figures bíbliques

Quan en els capítols 17 i 18 l'autor vol denunciar l'Imperi Romà que perse-

gueix la comunitat, ho farà anomenant-la «la gran Babilònia, la mare de totes les prostitutes i de totes les abominacions de la terra» (17,5). Utilitza unes imatges que ja Isaïes i Ezequiel havien utilitzat per a identificar les ciutats opressores d'Israel, sobretot Babilònia, que es va convertir en el símbol del mal per al poble creient.

Dins d'aquesta mateixa línia, l'anomena també «la Bèstia de la terra» (13,1ss) i la pintarà dient que «s'assemblava a una pantera; tenia potes d'ós i boca de lleó» (13, 2), atribuint-li així els símbols que a Dn 7,4-6 s'atribuïen als imperis babiloni, meda i persa. Així subratlla que el poder de Roma és com el dels tres imperis junts. Els símbols amb els quals pinta la Bèstia mostren que ella vol fer la competència a l'Anyell degollat, imitant-lo. Però indiquen també que el seu poder li ve del drac o la serp antiga, del diable (cf. 13,2 amb 12,9 i tot el cap. 12). I si la Bèstia té set caps (plenitud!) és que amb això es vol ajudar a identificar de quina realitat està parlant. Per acabar-ho de corroborar, a 17,9 ens dirà que aquests caps simbolitzen «set turons» (Roma era coneguda en l'Antiguitat com la ciutat dels set turons) o «set emperadors», indicant a 17,10-11, que al·ludeix a Domicià.

Amb aquest simbolisme, Joan, a més a més de donar la Bona Notícia al lector que aquest imperi injust caurà (vegeu 16,18 i l'alegria amb què canta la seva caiguda a Ap 18), l'ajuda també a adonar-se que, quan això succeeixi, no per això ha d'abaixar la guàrdia i la militància cristianes, ja que el monstre, el drac, reneix sense parar en un món in-

just –i la història recent d'Amèrica Central o de l'Àfrica ho mostren amb certesa–, mentre no es faci realitat el triomf en plenitud de Déu (20,7-10) i no hagi baixat a la terra la Jerusalem celestial, el cel nou i la terra nova (21,1-22,5) que Déu ha promès per a la fi dels temps.

En aquesta perspectiva, per tant, Joan diu al cristià que no ha de ser ingenu. Ja que el conflicte entre el «món» (en sentit negatiu joànic: Jn 1,10; 3,19s; 15,18ss), i l'«evangeli», no és mai un conflicte anecdòtic, sinó de principi. En aquest sentit, el simbolisme ajuda a conscienciar que el missatge de l'Ap és vàlid per a totes les èpoques, mentre l'Església sigui pelegrina a la terra. Una terra (pensem en monsenyor Romero, en els màrtirs de la UCA i en les majories empobrides del tercer món, víctimes de la fam i de la violència institucionalitzada) en la qual els «ídols de mort» que profèticament va denunciar Joan a Ap 18, segueixen necessitant víctimes per a poder saciar la seva voracitat i el seu luxe.

1.4.5. Colors

Els colors també són simbòlics.

El *blanc* significa la victòria, la glòria dels elegits que participen de la vida de Déu (7,9.13-18; 19,8). Per això, el cavall blanc muntat pel primer genet del septenari dels segells i que surt per a vèncer (6,1-2) ha de ser muntat per Crist, que és el que apareix també sobre un cavall blanc a la primera visió del cinquè septenari (cf. 19,11-16).

El *vermell* és símbol d'assassinat (6,4). Si a Ap 17,4 la prostituta, que sim-

bolitza l'Imperi Romà, «duia un vestit porpra i escarlata i s'adornava amb or, pedres precioses i perles», el que se'n diu és que aquest luxe està fet a costa de la sang dels cristians, empobrits i perseguits per la seva fidelitat als valors de Jesús: «Vaig veure la dona embriagada de la sang del poble sant i dels màrtirs de Jesús. En veure-la, vaig quedar molt sorprès» (17,6; vegeu 13,15-17). En la mateixa línia, afirmarà que la serp, que simbolitza Satanàs (12,3), és vermella, ja que el diable (Jn 8,40-41) és assassí per naturalesa.

El *negre* (6,5-6) simbolitza el sofriment que comporta la inflació: una petita part dels aliments bàsics per als pobres costaven un denari, el salari d'un dia de treball, com sabem per Mt 20.

El *gris-groguenc* és símbol de pesta i de mort (6,7-8).

1.4.6. Altres símbols

Alguns són fàcils d'interpretar, sobretot si es coneix bé l'AT.

Les banyes són símbols del poder. Per això Joan representa sovint Crist amb set banyes (5,6). També Satanàs (12,3) símbol del mal per excel·lència, o la Bèstia de la terra tenen deu banyes i set caps (13,1; 17,3). Les deu corones de les seves banyes representen els reis vassalls que reben el seu poder de Roma (vegeu 13,1 amb 17,2). Les *ales* signifiquen la mobilitat (cf. 4,8; 12,14) i els *ulls*, el coneixement que tot ho penetra. Per això es diu a Ap 1,14 que els ulls de Crist «eren com una flama», ja que ho veu tot. I si a 1,16 s'hi afegeix que de la boca de Crist en sortia «com una espasa esmolada de dos talls», s'està referint a

la Paraula de Jesús que provoca el discerniment, el judici.¹

En l'AT el *mar* simbolitza el mal i la mort (13,1; vegeu Mc 4,35-41). Per això Joan ens dirà a 21,1 que en la nova creació ja no hi haurà mar. Els set *canelobres* i les set *estrelles*, que el Fill de l'home sosté amb la mà dreta (1,20), simbolitzen els set àngels, protectors de les set esglésies a les quals va dirigit l'Ap i que estan simbolitzades pels set canelobres d'or de la visió inicial (1,12.16.20).

El famós *Harmagedon* (16,16), molt utilitzat per les sectes, és una paraula que reproduceix en grec, sense traduir-la, les paraules hebrees *har Meguido*, que signifiquen «la muntanya de Meguido». L'elecció del nom no és casual, ja que Meguido es va fer famós en el poble d'Israel per ser on fou vençut el rei Josies (2Re 23,29-30). Des de llavors es va convertir en símbol del lloc on es reunix un exèrcit que està condemnat al fracàs. Tenint això present, si a 16,16 se'n diu que els exèrcits del mal es «van reunir en el lloc anomenat en hebreu Harmagedon» per iniciar la batalla final amb Déu i les forces del bé (batalla que trobarem en la cinquena visió del cinquè septenari, 20,7-10), ens trobem, doncs, davant d'una bona notícia per a la comunitat, ja que l'anunci està anticipant el fracàs de les forces del mal, que en l'actualitat semblen dominar l'Imperi.

1.4.7. La fi del món

Tot això confirma la tesi que les imatges que ens ofereix l'Ap no han de ser preses al peu de la lletra, com si es trac-

tés d'una pel·lícula que reproduceix d'una manera exacta el futur de l'Església i la fi del món. Amb tot, en l'Ap llegim textos com 6,12-17, que podrien fer pensar que sí que es parla de la fi del món, però que cal llegir amb sentit:

Després, quan l'Anyell va obrir el sisè segell, vaig veure que es produïa un gran terratrèmol. El sol s'enfosquí com un sac negre, la lluna es tornà com si fos sang, les estrelles del cel caigueren sobre la terra com quan la figuera assotada pel vent deixa caure els fruits que no han madurat; el cel es va plegar com un pergami que s'enrotlla, i es van desplaçar totes les muntanyes i les illes. Els reis de la terra, els magnats, els generals dels exèrcits, els rics, els poderosos, els esclaus i els lliures van amagar-se a les coves i a les roques de les muntanyes. Tots ells deien a les muntanyes i a les roques: 'Caieu damunt nostre i amagueu-nos de la mirada d'aquell qui seu al tron, protegiu-nos de la indignació de l'Anyell. El dia terrible de la seva indignació ja ha arribat, i ¿qui serà capaç de resistir?'.

Aquí no hem de pensar que a l'autor li ha estat revelat com serà exactament la fi del món, sinó que està emprant textos de l'AT.² Són les imatges que van utilitzar els profetes per a anunciar que, reconeguda la maldat d'aquest món, caldrà que aquest desaparegui per a donar lloc a una nova creació. Són, doncs, imatges estereotipades que els autors del Nou Testament utilitzen també quan volen indicar que l'esdeveniment que narren té una dimensió apoca-

líptica, definitiva, ja que és de fet l'inici de la irrupció definitiva de Déu en la història.

Això és el que Marc vol dir quan, per significar que la mort de Jesús a la Creu implica el començament del món nou anunciat per Déu (vegeu Am 8,9s), assenyala que «arribat el migdia, es va estendre per tota la terra una foscor que va durar fins a les tres de la tarda» (Mc 15,33). Amb això no vol pas dir que, històricament, just abans de la mort de Jesús es va produir un eclipsi de sol que durà tres hores, sinó significar el valor definitiu de la creu.

1.4.8. El caràcter litúrgic

En l'Ap és significatiu el caràcter clarament litúrgic. Es mostra ja des de la primera benaurança amb la qual l'autor inicia l'obra:

Feliç el qui llegeix aquesta profecia i feliços els qui l'escolten i fan cas de tot el que hi ha escrit, perquè l'hora s'acosta! (1,3).

No tan sols contenen nombrosos himnes litúrgics les litúrgies celestials amb què conclouen els diferents septenaris que estructuraven l'obra, sinó també la resta del llibre. Joan no es cansa de proclamar-hi que Déu és l'únic Senyor de la història i que Crist és el seu únic «lloctinent» al cel i a la terra. Són «cants de resistència» de la comunitat, que volen ajudar-la a mantenir viu el seu esperit crític i la seva esperança en la victòria final del bé sobre el mal. Són com la cançó de «L'estaca», de Lluís Llach, durant la dictadura de Franco, o els «corridos» de monseñor Romero i el P.

Tilo, al Salvador. Sent tan nombrosos contribueixen a crear l'atmosfera de «Bona Notícia» i de resistència que l'autor vol que domini al llarg de tot el llibre.

El to litúrgic dels textos comporta un altre ensenyament important. Les celebracions litúrgiques són anticipació del final de la història, que, amb la resurrecció de Jesús, ha irromput ja en el nostre món. Són també mitjans eficaços de la intervenció de Déu i una ajuda per a mobilitzar el poble cristià: una crida a resistir i a contrarestar les amenaces de l'imperi amb tots els seus mitjans possibles, entre els quals destaca el culte, ja que en l'Ap som molt lluny de les litúrgies, sovint alienants, de molts grups pentecostalistes o carismàtics actuals.

És un motiu típic de l'apocalíptica que, enmig de la persecució, la pregària es faci més necessària que mai. Ho subratlla també Lluç en el discurs apocalíptic (Lc 21,36). La pregària, d'altra banda, ajuda també a conscienciar que la salvació definitiva és pur do gratuït de Deu (6,9-11).

1.5. Centralitat de l'Evangelí

L'Ap afirma d'ell mateix que és una «bona notícia eterna» (14,6: en grec, *eu-angélion*). El seu contingut fonamental, com veurem a propòsit del capítol 10, és l'Evangelí, i no perquè reculli les paraules i fets de Jesús, com els quatre Evangelis, sinó perquè vol expressar, amb un vocabulari diferent, la importància que l'Evangelí té per a tot cristià, que està cridat a ser un profeta pel simple fet de ser membre de l'Església. I per a Joan, hom és profeta

quan assimila profundament el contingut de l'Evangelí i en viu i predica el missatge, encara que això impliqui persecució (Mc 8,24ss). L'Ap conté la filosofia teològica de l'Evangelí, però aplicada a la nova situació que viu l'Església, que en el cas de Joan, és perseguida per l'Imperi Romà (2,3.10.13; 12,13; 13,7).

En aquest sentit, Joan creu que la seva obra és una «bona notícia eterna» (Ap 14,6) perquè el valor d'allò que es proposa en l'Evangelí val per a qualsevol situació que a l'Església li toqui viure al llarg del temps. I perquè, des de la seva saviesa bíblica, pot anunciar la caiguda de l'Imperi Romà, perseguidor de l'Església, ja que acabarà participant del destí de tot imperi: la destrucció total (17 i 18).

I també és obvi que es tracta d'una bona notícia, si es té en compte el títol que Joan dona a la seva obra: *Revelació de Jesucrist*. Si té com a contingut, i com a subjecte d'allò que es revela, el mateix Jesús, que no pot sinó estimar les seves Esglésies (1,5; vegeu Rm 5,6-9), encara que sovint errin (2-3), el seu contingut només pot ser positiu, com ho és el de tot l'Evangelí. És veritat que en cinc de les set cartes que dirigeix a les set Esglésies, Jesús les interpel·larà seriosament, exhortant-les a viure la fe d'una manera conseqüent. Però ho fa perquè, tal com indica en la setena carta, «Jo reprenc i corregeixo tots aquells que estimo» (3,19; citant Pr 3,12).

També en un altre lloc es diu de totes les esglésies que es troben a la «mà dreta de Déu» (1,16.20; 2,1; 5,1). En l'apocalíptica estar a la dreta (res a veure amb les orientacions polítiques

actuals!) significa que són protegides per Jesús, ja que la dreta és el lloc de les bones notícies. Per això l'àngel que anuncia la resurrecció de Jesús es troba assegut (parla amb autoritat divina) a la dreta de la tomba buida (Mc 16,5). I a l'hora del judici final, els que se salvaran es troben a la dreta de Jesús (Mt 25,31-40).

Però, a més a més, Joan, al principi, insisteix en aquelles característiques de Jesús que conviden a una confiança plena per part de les esglésies, santes i pecadores. La gràcia i la pau que Joan desitja a les set esglésies d'Àsia, representants de la globalitat de totes les esglésies, ve precisament també de part de Jesucrist (1,4),

El testimoni fidel, el primogènit dels qui retornen d'entre els morts, el sobirà dels reis de la terra. Ell ens estima i ens ha alliberat dels nostres pecats amb la seva sang, i ha fet de nosaltres una casa reial, uns sacerdots dedicats a Déu, el seu Pare (1,5-6).

Tot el que es diu aquí, per tant, només pot ser bona notícia per a l'Església. Perquè, a més d'afirmar que Jesús és el testimoni fidel,³ que Déu ha ressuscitat com a primícies d'entre els màrtirs i garantia que també els que hagin mort seguint-lo, Déu els ressuscitarà, se subratlla, contra la pretensió política de l'emperador Domicià, que persegueix els cristians que es neguen a adorar-lo com a Senyor i Rei (*Dominus ac Deus*), que l'autèntic Rei de reis i

Senyor dels senyors no és l'emperador, sinó Jesús.

No és casual, llavors, que en l'Ap trobem set benaurances que emmarquen tota la seva obra (1,3 i 22,7.14) i figuren en llocs clau (14, 13, 16,15; 19,9; 20,6). En aquestes benaurances es promet, als que facin cas del missatge, que tindran accés a l'arbre de la vida (Gn 2-3) i a la Jerusalem celestial (21,9-27).

1.6. L'estructura de l'Apocalipsi

A partir d'una estructura molt conscient, Joan ens dona una pista de lectura fonamental, que ens ajuda a descobrir com vol que llegim la seva obra.

La introducció (1,1-8) i la conclusió (22,6-21) estan formulades d'una manera paral·lela (els mateixos temes ressonen en l'una i en l'altra), formant una inclusió que emmarca tota l'obra. Així, Joan subratlla la unitat de l'obra i la seva estructura concèntrica, que ajuda a destacar la fidelitat de Déu que, regularment, actua d'una manera alliberadora en la història, en favor del seu poble empobrit i humiliat pels poders del mal. Per això l'Ap no es cansa de denominar Déu (i només Déu!) el *Totpoderós*.⁴

I la concatenació i el progrés dins els septenaris (set cartes, set segells, etc.) revelen que en el món no es dona un etern retorn de totes les coses (això portaria al desànim de la comunitat i no es correspon pas amb la realitat), sinó un autèntic progrés de la història que es va apropant al moment en el qual Déu ho serà tot en tots.

A. Pròleg i salutació epistolar (1,1-3 + 4-8)

B. Les set cartes (1,9-4,11)

Visió preparatòria (1,9-20)

Les set cartes (2,1-3,22)

Litúrgia final al cel (4,1-11)

C. Els set segells (5,1-8,1)

Visió preparatòria (5,1-14)

Els set segells (6,1-17: els sis primers; cf. 8,1: el setè).

Intermedi: Els 144.000 elegits marcats (7,1-8)

Litúrgia final al cel (7,9-17)

Obertura del setè segell (8,1)

D. Les set trompetes (8,2-14,5)

Visió preparatòria (8,2-5)

Les sis primeres trompetes (8,6-9,21)

Intermedi (10,1–11,14): a) Vocació profètica de Joan (10,1-11)

b) Missió profètica dels cristians (11,1-14)

Anunci de la setena trompeta (11,15a)

Càntic al cel (Aparició de l'Arca de l'Aliança: 11,15b-19)

Intermedi (12,1–13,18): a) Lluita entre poble de Déu i el Drac (12)

b) Aliats del Drac: les dues Bèsties (13)

Litúrgia final al cel (14,1-5)

C'. Les set copes (14,6–19,8)

Visió preparatòria (14,6-20)

Les set copes (15,1–18,24)

Intermedi (17-18):

a) Identificació de Babilònia amb Roma (17)

b) Cant per la caiguda de Babilònia (18)

Litúrgia final al cel (19,1-8)

B'. Les set visions (19,9–22,5)

Introducció (19,9-10)

Les set visions (19,11–22,5):

1a. Aparició del Messies, Jutge i Victoriós (19,11-16).

2a. Anunci de la victòria (19,17-18),

3a. Primer combat escatològic (19,19-21).

4a. Derrota i encadenament de Satanàs (20,1-3).

5a. Regnat de mil anys i segon combat escatològic (20,4-10).

6a. Judici final (20,11-15).

7a. El món nou i la nova Jerusalem baixada del cel (21,1–22,5).

A'. Epíleg i salutació epistolar (22,6-20 + 21)

2. UNA BONA NOTÍCIA ETERNA

Si tot l'Ap ha rebut una configuració de carta (1,4-8 i 22,21 emmarquen tota l'obra), no ha de sorprendre'ns que el primer septenari estigui format per set cartes dirigides a set esglésies, que (pel nombre) representen, de fet, l'Església universal.

2.1. El primer septenari: les set cartes (1,9-4,11)

Una carta és un escrit. I si es tracta d'una revelació, és una Escriptura, una paraula fixa, que pot servir de pol de referència en tot moment per a veure si una comunitat viu d'acord amb l'Evangeli. Això és fonamental en els moments de crisi religiosa, quan hi ha una persecució contra la comunitat que ha provocat màrtirs. Joan intenta animar les seves comunitats. Per fer-ho comença mostrant-los en una visió inicial (1,9-20), que el Fill de l'Home (l'Anyell degollat, Jesús) és l'autèntic Senyor de la història. Així prepara el Judici definitiu so-

bre la història, que Jesús, el «Rei de reis i Senyor de senyors» (19,16), realitzarà en el cinquè septenari i amb el qual el primer forma inclusió.

En les cartes, Joan va indicant a les seves comunitats quines són les seves qualitats i els seus defectes. Intenta mobilitzar-les perquè, recordant el seu primer amor (2,4), donin testimoni profètic enmig del món que els persegueix, alhora que corregeixen els defectes i les heretgies que s'estan introduint en les comunitats.⁵

En aquest mateix sentit són molt significatives les darreres paraules de Jesús en la darrera carta, ja que donen el sen-

tit profund de tot el septenari i són la clau de lectura que anticipa el contingut de tota l'obra. Per un costat, anuncien la promesa que Déu arribarà a ser, finalment, el Déu-amb-nosaltres (21,3). I, per l'altre, exhorten a la conversió, ja que el que no es converteixi serà objecte de la ira de Déu:

Jo reprenc i corregeixo tots aquells que estimo. Sigues zelós i converteix-te. Mira, sóc a la porta i truco. Si algú escolta la meua veu i obre la porta, entraré a casa seva i soparé amb ell, i ell amb mi. Als qui surtin vencedors, els concediré d'asseure's amb mi en el meu tron, tal com jo, que he vençut, m'he assegut amb el meu Pare en el seu tron (3,19-21).

El septenari conclou amb una litúrgia celestial (Ap 4), en la qual la creació, simbolitzada pels quatre animals, i el poble de Déu de l'Antic i el Nou Testament, representat pels vint-i-quatre Ancians (els dotze patriarques i els dotze apòstols), canten la glòria i el poder de Déu, que triomfarà plenament en el cinquè septenari.

2.2. El segon septenari: els set segells (5,1- 8,1)

Aquest septenari forma una unitat amb el tercer i el quart, confirmant així l'estructura concèntrica de l'Ap. Posa al descobert, en una visió celeste, les forces que configuren la història, revelant el seu significat profund. Per això, el septenari parla d'un llibre segellat amb set segells (5,1). Aquest llibre conté el pla de Déu sobre la història. Però aquest pla es manté en secret per als

éssers humans que, de la història, només en coneixen el més superficial. Ho simbolitza a 5,1, amb el fet que el llibre està escrit de l'anvers i del revers: l'autor pensa en un rotlle que està enrotllat, i que, per tant, només se'n pot llegir un tros petit. A més a més, està segellat amb set segells, és a dir, totalment.

Qui és, llavors, capaç de treure els segells (5,2) i de revelar el sentit profund de la història? Només Crist (5,3ss). Ell posa en marxa el pla de Déu en la història i és capaç de revelar-ne el significat més profund (5,9-10).

Juntament amb el paper únic de Crist, Joan vol revelar també quatre aspectes de la història, que desenvoluparà en els dos septenaris següents:

a) Desemmascarar les forces negatives que intenten contrarestar l'acció alliberadora de Déu (6,3-8). Per això la comunitat és perseguida fins al punt d'haver-hi màrtirs (6,9-11).

b) Mostrar que Crist, l'autèntic Senyor de la història, ha sortit ja per a vèncer (6,1-2). El Bé acabarà triomfant sobre el Mal i Déu escoltarà la petició de justícia dels màrtirs (6,11-12). Serà una victòria definitiva, perquè, com indica el sisè segell (6,12-17), som a les portes del naixement del món nou: els patiments actuals són com els dolors de part d'aquest món nou.

c) Revelar que els mals que fustiguen el món no són càstigs absurds de Déu sinó, tal com indiquen els quatre primers segells, crides a la conversió dels incrèduls.⁶ Però, com va passar ja amb el faraó d'Egipte, Joan preveu que la lògica de l'Imperi

i dels seus aliats durà els malvats a no convertir-se.

d) Recordar que, en aquesta situació, la comunitat ha de mantenir-se fidel als valors de l'Anyell degollat, encara que sigui a costa del martiri. I ho ha de fer confiant en la salvació final de Déu, que els màrtirs viuen anticipadament (7,9-17). A ells se'ls promet que «Mai més no passaran fam ni set, ni els farà mal el sol ni la xardor, perquè l'Anyell que està en el tron els pasturarà i els conduirà a les fonts d'aigua viva. I Déu eixugarà totes les llàgrimes dels seus ulls» (7,16-17).

2.3. El tercer septenari: les set trompetes (8,2 - 14,5)

És el septenari central i el més desenvolupat. Amb les trompetes, Joan crida a la mobilització dels cristians (vegeu Jr 4,5; 1Co 14,8) en un moment decisiu de la història. Les set trompetes anuncien les desgràcies que esperen al món, si no es converteix. En aquest sentit, les sis primeres indiquen que els mals del món no són fruit de l'arbitrarietat o la malvolença d'un Déu terrible, sinó una crida a la conversió. Per això s'agregen les conseqüències negatives de les plagues respecte al septenari anterior: allà es destruïa una quarta part de Roma, aquí una tercera. Per a arribar, però, a la destrucció total caldrà esperar al septenari següent.

Les quatre primeres trompetes es refereixen a les plagues que afectaran la natura, mentre que la cinquena i la sisena turmentaran els homes; la setena

només és anunciada (11,15a) com en el setè segell.

És una invitació a seguir llegint. Les al·lusions a l'Antic Testament mostren que tot aquest septenari està immers en una atmosfera pasqual.

2.3.1. Primer intermedi: vocació i missió profètica

És significatiu que abans que soni la setena trompeta, Joan interromp el relat per a desenvolupar un ampli intermedi (10,1–11,14), en què indica al creient quina és la seva vocació cristiana. A Ap 10, amb l'aparició de l'àngel majestuós que porta a la mà el llibret que Joan és convidat a menjar,⁷ el vident vol fer referència a la seva vocació profètica. Per això l'àngel li indica que, un cop hagi menjat el llibret (l'Evangelí), aquest li resultarà, a la vegada, dolç i amarg: a) dolç, perquè la seva predicació continuarà una Bona Notícia eterna (14,6) que consisteix en el triomf de Déu; b) però amarg també, ja que Joan ha d'anunciar el càstig d'aquells que es tanquin al missatge de Déu, fet que li comportarà persecució i, fins i tot, el martiri.

La descripció de la vocació profètica de Joan ha preparat el capítol 11, en el qual se simbolitza la situació que viu la comunitat, destacant els aspectes complementaris que acompanyen sempre la vida de les esglésies.

Joan recorda que, encara que els sofriments de la comunitat puguin fer semblar el contrari, les esglésies estan protegides per Déu. Així ho expressa amb l'ordre, inspirada en Ez 40,1-5 i Za 2,5-9, de mesurar el Santuari i l'altar i els que hi fan adoració (11,1). Però posa

de manifest també que aquesta protecció no exclou que les esglésies puguin ser perseguides per l'Imperi. Però només ho seran durant un temps limitat (tres anys i mig!), com s'expressa amb l'ordre de no mesurar el pati exterior del Santuari «perquè ha estat abandonat als pagans, que trepitjaran la ciutat santa quaranta-dos mesos» (11,2).

A continuació, a 11,3-13, Joan desenvolupa la missió profètica que han rebut tots els cristians (vegeu Fets 2,14-21). Ja Marc havia invocat, en un text també apocalíptic, que abans del final escatològic de la història, l'Evangeli havia de ser predicat a totes les nacions (Mc 13,10). Amb això donava una tasca a la seva Església, fins i tot després de la caiguda de Jerusalem,⁸ i encara que això comporti persecucions (Mc 13,9-13).

Joan diu a la seva comunitat que ha de donar testimoni profètic en el món abans que soni la setena trompeta. Per això se subratlla que els dos testimonis són profetes (11,3.6.10). No és obstacle per a aquesta interpretació el fet que siguin descrits amb uns trets que al·ludeixen als dos grans profetes de l'AT, Elies i Moisès, i el retorn dels quals s'esperava per a la fi dels temps (Dt 18,18; Ml 3,23).⁹ El que es vol indicar amb això és que el testimoni profètic cristià és el compliment d'allò anunciat en l'AT.

A la vegada, se'ls anuncia que compartiran el destí de Jesús, és a dir, la seva mort i resurrecció, ja que provocaran l'oposició del món, que arribarà, fins i tot, a assassinar-los i a alegrar-se amb la seva mort (13,7-10). Però se'ls revela també que Déu no els abandonarà en

aquesta vida (11,5), i que, passat un temps breu, s'apareixeran als seus enemics compartint la glorificació de Jesús (11,11-13). En aquest marc, Joan vol afirmar que, amb el seu testimoni, els profetes cristians acceleraran la vinguda del Regne de Déu. Per això és tan important per a ell que els cristians compleixin la seva missió de profetes.

D'altra banda, la notícia que alguns es convertiran és un missatge de consolació per a aquells que viuen enmig del «segon ai», és a dir, enmig de les proves escatològiques que viu la comunitat (9,13-11,14) i que preparen el toc de la setena trompeta. Aquesta anuncia el càstig definitiu de Déu contra l'Imperi romà. Amb això es confirma el que hem proposat abans com a tesi: que la sisena trompeta (9,13-21) i la reflexió que retarda el toc de la setena,¹⁰ es refereixen al temps de l'Església en el qual viu l'autor.

2.3.2. Aparició de l'Arca de l'Aliança

Però quan sona la setena trompeta, a 11,15a, Joan, com havia passat ja en el segon septenari, no descriu els resultats d'aquest toc, sinó que deixa ressonar un càntic en el cel (11,15b-19), que anticipa el triomf final de Déu, que farà justícia restablint el seu regnat ja aquí a la terra. És, una vegada més, una manera de convidar-nos a llegir el següent septenari, el de les copes, com una explicació, aquesta vegada definitiva, d'allò que s'ha anunciat en aquest septenari. No és casual que precisament aquí Joan recordi el motiu subjacent a tota reflexió teològica de l'Ap: la fidelitat de Déu a l'Aliança que va establir amb el seu poble.¹¹

2.3.3. Segon intermedi: les forces que configuren la història

En aquest lloc, l'autor, abans de deixar ressonar la litúrgia final celestial, es pren una vegada més un recés. Aquest segon intermedi (12-13) forma inclusió amb el primer (10,1-11,14), emmarcant el ressonar de la setena trompeta. Hi posa al descobert les forces últimes que configuren la història, i com aquestes, després de la Resurrecció de Jesús, segueixen incidint en el món.

Joan revela en el capítol 12 el rerefons de la lluita a mort que enfronta els cristians amb l'Imperi. El primer que se'ns presenta és una «dona» vestida de sol, amb la lluna sota els peus i una corona de dotze estrelles (12,1). Aquesta dona simbolitza el Poble de Déu, i les dotze estrelles, les dotze tribus del poble d'Israel que serà reconstituït amb la vinguda i el triomf del Messies.¹²

Davant la dona que està a punt de donar a llum (12,2), Joan hi situa la serp vermella que, pel seu color, els seus caps (set!), les seves banyes (deu!) i les seves diademes, representa el poder demoníac¹³ que vol matar la dona i la seva descendència com ho va intentar ja al començament de la Creació (Gn 2-3).

Però quan «la dona va posar al món un fill, un noi que ha de governar totes les nacions amb ceptre de ferro» (parla del Messies), «el fill de la dona va ser endut cap a Déu i cap al seu tron» (12,5), de manera que el Diable, que ha intentat devorar-lo (12,4b), no tan sols no aconsegueix matar-lo, sinó que patirà les conseqüències d'aquesta elevació del Fill a Déu. L'autor, per tant, més que referir-se al naixement del Messies, es-

tà parlant—amb unes imatges que ens resulten familiars pel Quart Evangeli— de l'exaltació o resurrecció del Fill. Com en el Quart Evangeli, la creu és vista com a exaltació (Jn 3,14; 8,28; 12,32s) i com a tron en el qual Jesús regna (12,5).

El fragment següent (12,7-12) treu les conseqüències d'aquesta victòria pasqual i ens presenta la dimensió última d'aquesta derrota del dimoni com la imatge clàssica (mítica) de la lluita entre Miquel, que està al capdavant dels seus àngels, i la Serp, que està també al capdavant dels seus àngels (caiguts). Això significa que amb l'exaltació de Jesús ha començat ja el regnat de l'Anyell degollat. Satanàs ha estat derrotat i ha perdut el poder, fet que queda simbolitzat amb la seva expulsió del cel.¹⁴

Però això no significa que Satanàs, símbol del mal que tenalla el món, ja no tingui poder, sobretot quan encara no hem arribat a la plenitud del Regne. Per això Joan, per a prevenir al lector contra les amenaces que per al cristià comporten els «podors del mal», molt actius a la terra, afegeix una advertència a 12,12b: «Ai de la terra i del mar, perquè ha baixat cap a vosaltres el diable, ple de fúria, sabent que el temps se li acaba!».

Tot i això, també aquí hi ha una nota positiva, ja que enmig d'aquesta lluita, el poble cristià segueix sent protegit per Déu, com ho va ser el poble d'Israel al desert.¹⁵ Però la protecció no estalvia la persecució aferrissada d'aquells «qui guarden els manaments de Déu i mantenen ferm el testimoni de Jesús» (12,17).

2.3.4. *Les dues Bèsties*

Amb això, Joan vol desemascarar les forces demoníaqques que, basant-se en la mentida, volen seduir els cristians. Aquestes potències aliades de Satanàs són posades al descobert durant la segona part d'aquest llarg intermedi, alhora que explica quins recursos utilitzen per a oprimir l'Església. Dues Bèsties les representen:

La *Bèstia del mar* (13,1-10) simbolitza la Roma omnipotent políticament. És com l'encarnació de tots els imperis totalitaris.¹⁶ Es tracta de l'Imperi que, en el seu orgull, es converteix en ídol i martiritza els cristians que no volen adorar-lo (13,4-7). I la *Bèstia de la terra* (13,11-17) que, més endavant (a 19,20 i 20,10) és anomenada «el fals Profeta». Aquesta és el símbol de la propaganda religiosa i de les ideologies,¹⁷ que estan al servei de l'Imperi (13,12-15). Aquestes ideologies, sovint pseudoreligioses, són molt perilloses, ja que utilitzen el seu poder per a enganyar els ingenus i per a marginar, fins i tot econòmicament, tot el que no vol adorar la primera Bèstia. En aquest sentit, el Drac i els seus dos acòlits, que són creació i imatge d'ell, formant així una espècie de Trinitat satànica que intenta emular la Trinitat divina, expressen el perill que comporta per als cristians un estat totalitari i despòtic, com el de Roma en temps de l'emperador Domicià que vol convertir-se en ídol i obligar els cristians a renunciar als seus valors per a acceptar, en lloc seu, els de l'Imperi.

I com que la duresa de la persecució és notable i el poder de l'Imperi sembla incommovible (va tardar encara més de

tres segles a caure), Joan no vol acabar aquest septenari sense que ressoni en la litúrgia celestial (14,1-5) el càntic triomfal d'aquells «que han estat adquirits d'entre els homes com a primícies per a Déu i per a l'Anyell, i segueixen l'Anyell arreu on va» (14,4).

Tot això prepara la lectura del quart septenari, en el qual ens mostrarà el que espera a l'imperi cruel que no vol convertir-se i persegueix els cristians.

2.4. El quart septenari: les set copes (14,6 - 19,8)

Amb aquest septenari conclou el nucli central de l'Ap. Explicita allò que el segon havia apuntat i el tercer havia preparat, d'aquí que estigui construït de manera que hi hagi un paral·lelisme estricte pel que fa a les plagues, amb el septenari anterior. Però ho fa de manera que es vegi que el càstig no tan sols augmenta, sinó que arriba ja el càstig definitiu a la Bèstia, l'Imperi Romà, la caiguda del qual serà narrada (16,17-21) i cantada (Ap 18).

Joan tria el símbol de les copes, que, com a «copes de la còlera de Déu», signifiquen els càstigs i la ruïna definitiva que esperen als imperis totalitaris que, com el de Roma, no accepten la senyoria de Déu i volen, a la vegada, convertir-se en déus, sense escoltar les crides a la conversió que Déu els envia a través de les plagues. Darrere hi ha la imatge de la «copa de la ira de Jahvè», un tema clàssic en el profetisme.¹⁸

Joan es preocupa aquí d'identificar l'Imperi contra el qual van dirigides les seves amenaces. Ja que, després de denominar-lo «la gran prostituta que viu

vora les aigües. Els reis de la terra s'han prostituït amb ella, i els habitants del món s'han embriagat amb el vi de la seva prostitució», l'identifica tot seguit amb Roma, «la ciutat dels set turons» (17,9), que s'embriaga amb la sang dels sants i els màrtirs de Jesús (Ap 17). I tota la reflexió conclou amb un càntic poètic, en el capítol 18, que expressa una alegria immensa per la caiguda de l'Imperi opressor, però que reflecteix també l'admiració que sent per la seva esplendor i la lamentació per la seva perdició.¹⁹ Resulta significativa la manera com ressona la crítica profètica al luxe i a la injustícia dels habitants de la terra (és a dir, els incrèduls), els reis i els comerciants, aliats de l'Imperi que, amb la seva ambició econòmica, són responsables dels mals del món.

En aquest septenari domina, doncs, l'atmosfera del judici de Déu. L'autor sap, per experiència sapiencial i evangèlica, que l'encarnació de Déu en les realitats humanes no porta el món a la seva conversió. Així s'esdevingué ja en temps de Jesús,²⁰ ja que la seva Bona Notícia «havia de» provocar el rebuig d'un món que estima més les tenebres que la llum, perquè les seves obres són dolentes (Jn 3,19). Un Déu que, contra tota «lògica humana», proposa una «lògica de la gratuïtat» que possibiliti «la fraternitat universal», no pot comptar amb l'aprovació d'aquest món i dels poders que el configuren. Un món estructurat així acaba per matar el profeta Jesús que denuncia la seva injustícia, com procura assassinar també tots aquells que amb coratge profètic, cristià, segueixen radicalment Jesús en la seva denúncia de la injustícia. Per això va

matar monsenyor Romero i segueix matant tants altres testimonis.

Però com que el Judici no és mai la darrera paraula de Déu sobre la història, tot el septenari ve emmarcat per un to positiu que projecta la seva llum, fins i tot quan s'està a punt de parlar del càstig definitiu. Em refereixo a l'inici de la visió inaugural del septenari i a la litúrgia celestial amb què conclou.

La primera part de la visió preparatòria (14,6-13) anuncia una «bona nova eterna» (14,6) a tots els pobles de la terra. Inclou el judici sobre Babilònia (14,7-11) i la promesa que acabaran els sofriments dels sants que s'han mantingut fidels als manaments de Déu i a la fe de Jesús (14,12-13).

El text, enllaçant amb el càntic de Moisès i el càntic de l'Anyell (15,3-4), forma inclusió amb la litúrgia celestial que trobem al final d'aquest septenari, a 19,1-8, en el qual es canta el triomf de Déu i el goig de l'Església perquè «han arribat les noces de l'Anyell» (19,7). Joan ens prepara per al darrer septenari, que conclourà amb aquestes noces (21,3-4), convidant-nos, així, a seguir llegint, perquè pensa que la història no haurà arribat pas al terme amb la caiguda de Roma.

També la segona part de la introducció al septenari (14,14-20), que prepara el discerniment entre bons i dolents, simbolitzats, respectivament, per les imatges de la collita i de la verema, conté una bona nova per a l'Església: li recorda que el Judici serà realitzat pel Fill de l'Home (14,14), que sosté amb la mà dreta, protectorament, totes les esglésies (1,17-20).

2.5. El cinquè septenari: les visions finals (19,9 - 22,5)

Com ja hem dit, aquest septenari forma inclusió amb el primer i porta a la plenitud la dinàmica d'allò que va començar en el segon i que culminà amb el quart. A més a més de formar inclusió amb el primer septenari, que parla de l'Església militant, hi ha també una relació entre la primera visió d'aquest septenari, que presenta Crist com a Jutge i guerrer victoriosos, muntat sobre un cavall blanc, i l'obertura del primer segell durant el segon septenari (6,1-2).

Després vaig veure que el cel s'havia obert i apareixia un cavall blanc. El seu cavaller s'anomena Fidel i Veraç, i judica i combat amb justícia. Els seus ulls eren com una flama; duia moltes diademes i un nom inscrit que ningú no coneix fora d'ell. Portava el mantell *xop de sang* [Is 63,1]. El seu nom és "la paraula de Déu" [Jn 1,1]. El seguien els exèrcits del cel, muntats en cavalls blancs i vestits de lli blanquíssim. De la seva boca sortia una espasa esmolada que ha de derrotar els pobles. Ell és qui els *governarà amb ceptre de ferro* [Sal 2,9]; i qui trepitjarà el cap dels càstigs del Déu de l'univers. Al mantell i al costat portava escrit aquest nom: "*Rei de reis i Senyor de senyors*.[2Ma 13,4]" (Ap 19,11-16).

La quarta visió, la central (20,1-3), està en consonància amb el septenari de les trompetes, quan parla de l'establiment del Regne de Déu a la terra.²¹

Per la inclusió amb el primer septenari, Joan subratlla que en tota l'obra

s'està parlant, sobretot, del present de l'Església.

Per això, si la visió inicial del primer septenari (1,9-20) presentava un Crist triomfant, que tenia a la mà dreta les esglésies, que es trobaven immerses enmig d'una sagnant persecució i que estaven amenaçades de tebior i de desesperança (2-3), ara, en la visió final, apareix l'església triomfant que ha arribat ja a la plenitud, una vegada han estat vençudes, definitivament, les forces del mal, simbolitzades pel dimoni i la mort.

Per la seva relació amb els septenaris centrals, aquest septenari es mostra com la culminació històrica d'allò que l'autor ens ha anat revelant al llarg de la seva obra. Però ara amplia definitivament l'horitzó, ja que abraça des de l'aparició del Messies (19,11-16), que és l'inici del Regne de Déu aquí a la terra, fins al Judici final (20,11-15) i la visió del nou món, la Jerusalem celestial, el Paradís recreat (21,1-22,5), que apareixerà quan es produeixin les Noces de l'Anyell amb el Poble de Déu i Déu sigui el Déu-amb-ells (21,3).

A més del paper fonamental de Crist, que domina tot l'Ap, dos són els temes fonamentals que configuren aquest septenari:

- 1) *L'encadenament de Satanàs* durant un temps molt llarg (simbolitzat amb els mil anys): es refereix al temps actual de l'Església que es va iniciar amb l'exaltació de Jesús. Ara Satanàs està encadenat, de manera que, si el cristià cedeix a les seves seduccions, no tindrà excuses. L'Evangeli pot ser viscut gràcies al triomf de Crist, encara que això no exclogui

un atac final i definitiu a la fi dels temps.²² Tant els textos del judaisme com els del cristianisme primitiu que es refereixen a la duració del regne messiànic, parlen d'una durada simbòlica. L'estança al paradís el retorn de la qual anuncia Isaïes 65,22 es creia que duraria mil anys, ja que Déu digué a Adam a Gn 2,27 que moriria el mateix dia en què mengés del fruit prohibit. Si un dia del Senyor és com mil anys (Salm 90,4), es comprèn que Gn 5,5 digui que Adam va morir als nou-cents trenta anys. Per això els cristians pensaven que l'estada al paradís instaurat pel Messies duraria un mil·lenni. El regne dels mil anys significa, doncs, en llenguatge simbòlic, que es restauen, en part, les condicions de vida paradisiàca perdudes amb la caiguda original. L'obra de Crist comporta, llavors, la fi del poder de la Serp (12,9; 20,3) i es pot oferir l'arbre de la vida als que, amb Crist, són vencedors de Satán (2,7; 22,14.19). Els màrtirs poden entrar ja al jardí de Déu i viure una vida ressuscitada, sense por de la mort. Regnen ja amb Crist i participen en el judici i la victòria, mentre esperen el final del temps de l'Església.

2) *La nova creació*, tema que va unit als de la *Jerusalem celestial* i el *Paradís recuperat* (21,1–22,5) que ens espera a la fi dels temps, quan es manifesti plenament el Senyoriu de

Déu. Aquesta Ciutat Santa, la nova Jerusalem o Església triomfant, «baixa del cel» (21,2). Joan ens recorda, així, que aquesta Església pugna ja per fer-se present en l'Església terrenal en la qual vivim. Així es distancia de les expectatives jueves de l'apocalíptica contemporània²³ que esperaven una època paradisiàca aquí a la terra.

2.6. Conclusió

L'Ap, per tant, no és un llibre que vol inspirar por parlant dels terribles esdeveniments de la fi del món. El seu llenguatge simbòlic procura evitar la persecució de l'imperi, revelant a la vegada les constants de la història. El que pretén és fonamentar la resistència cristiana davant qualsevol imperi (aquí es tracta de Roma), que no tolera una fe que sigui fidel al projecte alliberador de Jesús. Per això és un missatge d'esperança per a les esglésies que militen enmig d'un món injust i hostil. Exhorta els cristians a donar testimoni profètic de l'Evangeli. I és una bona notícia perenne per a tot creient, ja que proclama que Déu és, en darrer terme, el senyor de la història i, en canvi, no ho és pas l'imperi de torn. És el Déu fidel i alliberador de l'Antic Testament que no permetrà mai que, a la llarga, els imperis injustos acabin triomfant. Al final de la història ens espera una nova creació totalment alliberada del mal i de la mort.

3. CONCLUSIÓ: VIGÈNCIA I NECESSITAT DE LA UTOPIA CRISTIANA

Després del que acabem de veure, es comprèn que, en un món tan ple d'injustícia i de *plagues* com el nostre (guerres, fam, crisi financera, escalfament global, prepotència dels països rics en les seves relacions comercials, violència contra la dona, drogues, etc.), l'Ap recobri la seva profunda actualitat.

Va caure l'Imperi Romà, però els imperis que el van seguir no van ser pas gaire millors. Ni el germànic, ni l'espanyol, ni el francès, ni l'anglès, ni el rus, ni ara el dels EUA. Tots s'han convertit en «bèstia» per als pobles empobrits i oprimits de la terra, sobretot per a les seves majories populars. I les plagues que continuen assolant països sencers tampoc no provoquen cap conversió dels nous ídols, com el diner i l'enriquiment a qualsevol preu.

Els imperis, i els seus aliats, a vegades religiosos, segueixen perseguint els profetes cristians que s'han mantingut fidels a l'Anyell degollat i no s'han deixat seduir pels falsos profetes. Aquests espiritualitzen indegudament el missatge cristià, traient-li força en la seva denúncia de la injustícia. O bé converteixen en ídol un sistema neocapitalista que no és capaç de crear un món en el qual totes les persones puguin viure humanament i dignament. S'ignora la

multitud de víctimes que produeix l'imperi de torn, i s'utilitza la propaganda en mans dels poders establerts, per a enganyar la gent i mantenir-la alienada.

Això val també, evidentment, per a les interpretacions *light* del compromís cristià que prediquen un cel que no baixa a aquesta terra i que, per tant, no exigeix de nosaltres un compromís a favor del regnat de Déu, una opció pels pobres i exclòsos del sistema. Aquests espiritualismes desfiguren el rostre de Crist, l'Anyell degollat, assassinat per no haver acceptat els valors de l'imperi i per haver posat el bé de tots els éssers humans, començant pels que tenen una vida amenaçada en un món injust, com a criteri últim i decisiu que permeti conèixer quina és la voluntat concreta de Déu per a les seves esglésies (Mc 3,1-6).

Si Joan es dirigís avui directament a les nostres esglésies, tornaria a fer-ho com ho va fer en l'Ap. Molts cristians continuem doblegant el genoll davant la «bèstia», indiferents al dolor i al crit dels pobres, i d'una manera especial, al clam de tots aquells que han donat la vida generosament i per fidelitat a l'Anyell degollat. Però veuria també els milers de màrtirs que, amb monsenyor Romero al capdavant,²⁴ han estat assassinats per

l'imperi i els seus lacais, simplement per haver estat fidels al projecte de Jesús i haver fet de profetes enmig d'un món que no va poder suportar les seves veus.

Al mateix temps, en un món amenaçat de desesperança, com passava ja en temps de l'Ap, Joan tornaria a escriure un missatge d'esperança que fonamentés profundament la resistència i l'esperança de les comunitats cristianes. Com va dir molt bé E. Bloch, «l'home no viu només de pa; viu de pa i d'utopia». És el que ens recorden dels Evangelis, que volen ser una «bona notícia eterna» (14,6) per als que «tenen fam i set de justícia» (Mt 5,6). Avui més que mai estem necessitats de la utopia cristiana que en Jesús es va fer «topia», realitat aquí, en el nostre món. És el que confessa amb força l'Ap. I ho necessitem per a no deixar-nos enganyar per la falsa propaganda i la manipulació de l'imperi que domina el nostre món, i seguim així, lluitant per un món universalment solidari i fraternal.

I una darrera reflexió. Avui, almenys per als creients, continua sent veritat la promesa de Jesús amb què conclou l'Apocalipsi: «Sí, vinc de seguida!» (22,20b). Vine, Salvador, vine sense trigar, canten avui amb esperança moltes comunitats cristianes.

NOTES

1. Vegeu Jn 1,10-14; 3,33-36; 5,24ss; He 4,12
2. Is 34,4; 2,10.18.19; Joel 2,11; 3,4; vegeu Mc 13,24-25.
3. El primer màrtir cristià: la paraula grega que significa testimoni és "màrtir".
4. Ap 1,8; 4,8; 11,17; 16,7.14; 19,15; 21,22.
5. Un tema força recurrent en els escrits més tardans del Nou Testament (He 10,19ss: 1Pe 1,3ss; 4,12ss)
6. Com ho són a Ex 7,13,22; 8,15; 9,35.
7. En una al·lusió clara a la vocació profètica d'Ezequiel: vegeu Ez 3,3.14; 2,8-10.
8. A la qual s'al·ludeix a Mc 13,14ss.
9. Com pot veure's quan s'afirma d'ells que, d'una banda, tenen poder de «tancar el cel perquè no caigui la pluja» (2Re 1,17) i, de l'altra, tenen poder per a desencadenar les plagues (Ex 7,17; 11,10) sobre aquells que no només no es converteixen sinó que els persegueixen (Ap 11,6).
10. Ap 10,1-11,14 està situat abans d'Ap 11,15a.
11. Vegeu Ap 11,19 on es revela que al Santuari apareix l'Arca de l'Aliança (cf. Ex 19-24).
12. Només en un sentit secundari, en tant que podem considerar Maria com a mare de l'Església i símbol seu, pot la dona significar realment Maria, però probablement això no estava en el cap de l'autor de l'Ap.
13. A Ap 12,9 se l'identifica explícitament amb Satanàs, que simbolitza el mal que domina la terra.
14. Una imatge que trobem també a Lc 9,18 i Jn 12,31-32.
15. Vegeu Ap 12,13-16 amb Ex 19,4 i 14,27ss.
16. Per això a Ap 13,2 se li aplica la descripció dels imperis enemics del poble d'Israel, que figuren a Daniel 7,4-6.
17. Com la CNN d'avui.
18. Is 51,17.22; Jr 25,15-17; Ez 23,32-34.
19. El model de lamentació d'Ap 18 és Ez 27-28, a propòsit de Tir.
20. Vegeu la utilització d'Is 6,9 a Mc 4,12s.
21. Amb relació a l'exaltació de Jesús i a la derrota definitiva del mal que es narra en la cinquena visió: Ap 20,4-10.
22. Vegeu Ap 20,3b amb 20,7-10.
23. Vegeu 4Esdras 7,28s; 2Baruc 29,1ss.
24. El 2010 celebrarem els trenta anys del seu martiri.